

Prečo je dobré zverejňovať rebríčky škôl

Denník N, 21.1.2016

[Prečo zverejňovať rebríčky škôl](#)

Dokonalý rebríček neexistuje, ale nie je lepšie poznať aspoň časť reality, ako nepoznať nič?

V poslednom čase registrujeme niekoľko článkov s kritikou rebríčkov škôl, ktorých autorom je INEKO (napríklad [tu](#) a [tu](#)). Kritici požadujú zrušenie rebríčkov, pričom uvádzajú zhruba nasledovné argumenty:

Rebríčky nemerajú kvalitu škôl, a preto zavádzajú rodičov

Pravda je, že rebríčky komplexne nemerajú kvalitu. Inými slovami, čiastočne ju môžu, ale nemusia odrážať. Upozorňujeme na to vo všetkých našich výstupoch informujúcich o rebríčkoch. Rebríčky majú byť len pomocným ukazovateľom pri výbere školy. Aby nedochádzalo k zavádzaniu rodičov, budeme aj naďalej korigovať novinárov, ktorí si rebríčky zamenia za rebríčky kvality.

Rebríčky nemerajú pridanú hodnotu škôl, teda rozdiel medzi výsledkami žiakov na vstupe a na výstupe zo školy

V zahraničí sa štandardne používajú merania pridanej hodnoty ako približné ukazovatele kvality škôl. U nás zatiaľ nie sú verejne dostupné dáta, ktoré by umožňovali zmerať pridanú hodnotu. Napriek tomu ministerstvo školstva už v roku 2015 odmeralo pridanú hodnotu stredných škôl a interne informovalo tieto školy o výsledkoch. INEKO od spustenia rebríčkov v roku 2012 odporúča ministerstvu merať a zverejňovať informácie o pridanej hodnote, aby sme získali lepší obraz o kvalite škôl. Aj teraz si budeme od ministerstva pýtať dáta o pridanej hodnote za stredné školy a ak nám ich poskytne, zverejníme ich.

Myslíme si, že pre rodičov je údaj o absolútnych výsledkoch rovnako zaujímavý a dôležitý ako ten o pridanej hodnote. Bez pridanej hodnoty nevieme, či škola deti posúva žiadaným smerom a ako veľmi ich posúva. Bez absolútnych výsledkov zas nevieme, na akú úroveň škola deti dokáže posunúť. Ako však ukázala [analýza Inštitútu vzdelávacej politiky](#) pri ministerstve školstva, medzi výsledkami na výstupe a pridanou hodnotou je v prípade našich stredných škôl pomerne vysoká súvislosť, čo len potvrdzuje, že aj výsledky na výstupe môžu aspoň sčasti vypovedať o kvalite:

„Vo všeobecnosti platí, že školy, ktorých žiaci dosiahli v EČMS (externá časť maturitnej skúšky) veľmi dobré výsledky, dosiahli aj z hľadiska miery pridanej hodnoty výsledok nad úrovňou očakávania. To isté platí aj naopak, keď školy so slabými výsledkami v maturite dosiahli väčšinou podpriemernú úroveň PHV (pridanej hodnoty vo vzdelávaní).“

Rebríčky ponúkajú obraz o príliš úzkej činnosti škôl, ciele vzdelávania majú podstatne širší záber

Rebríčky INEKO sú pre základné školy zostavené na základe výsledkov Testovania 9 z matematiky a slovenčiny (váha 80 percent) a mimoriadnych výsledkov v rôznych súťažiach a projektoch definovaných ministerstvom školstva, ktorých zoznam je [tu](#) (váha 20 percent). Pri

gymnáziách a stredných odborných školách (SOŠ) sú to maturitné výsledky z matematiky, slovenčiny, angličtiny a nemčiny (váha 60 percent pri gymnáziách, respektíve 40 pri SOŠ), miera nezamestnanosti absolventov s prihliadnutím na regionálne rozdiely (25, respektíve 50 percent) a mimoriadne výsledky v rôznych súťažiach a projektoch (15, respektíve 10 percent). Výsledky počítame za posledné štyri roky s klesajúcou váhou pre vzdialenejšie obdobie.

Súhlasíme, že ciele vzdelávania sú podstatne širšie. Zahŕňajú vedomosti aj v iných predmetoch a rozvíjanie zručností, z ktorých mnohé sa v testoch nedajú zachytiť. Momentálne však neexistujú dáta v kvalite potrebnej na zaradenie do hodnotenia, ktoré by zachytili širší obraz reality. Napriek tomu podľa nás výsledky, ktoré sledujeme, zachytávajú dôležitú časť informácií, ktoré by rodičia mali poznať.

Pozoruhodné je, že viacerí kritici často uvádzajú výsledky OECD testov PISA ako relevantné argumenty ukazujúce kvalitu vzdelávacieho systému v medzinárodnom porovnaní. Tieto testy sú však tiež zostavené len na výseku reality, konkrétne sledujú matematickú, čitateľskú a prírodovednú gramotnosť. Nerozumieme, ako môže jednému človeku výsek informácií v prípade testov PISA postačovať na hodnotenie kvality vzdelávania v krajine a súčasne približne rovnako úzky výsek nie je v prípade Testovania 9 či rebríčkov INEKO dostatočný ani na čiastočné hodnotenie výstupov vzdelávania na školách.

Zdá sa nám, že ak niekto chce zrušiť rebríčky škôl podľa Testovania 9 alebo podľa metodiky INEKO, keďže sú príliš „úzke“, mal by z rovnakého dôvodu požadovať aj zrušenie rebríčkov podľa testov PISA či iných medzinárodných testov ako napríklad PIRLS (zisťujú čitateľskú gramotnosť žiakov 4. ročníka základných škôl) alebo TIMSS (zisťujú vedomosti a zručnosti z matematiky a prírodných vied žiakov 4. ročníka základných škôl). Podľa nás by však zrušenie týchto rebríčkov bolo kontraproduktívne, keďže by výrazne znížilo našu úroveň vedomostí o rôznych vzdelávacích systémoch (v prípade medzinárodných testov) či o výstupoch vzdelávania na našich školách (v prípade národných testov a meraní).

Kritici často žiadajú dokonalý rebríček, ale taký nikdy v ničom neexistuje. Ani v rebríčku korupcie, podnikateľského prostredia, nemocníc či hráčov NHL. Vždy je to len výsek reality. Nie je však lepšie poznať aspoň časť reality, ako nepoznať nič?

Na testoch sa podvádza, preto nemajú výpovednú hodnotu

Argument o masívnom podvádzaní nie je podložený a [doteraz zverejnené podozrenia boli vyvrátené](#). Je možné, že sa na niektorých školách podvádza. Použiť to však ako argument na zrušenie rebríčkov podľa výsledkov testov nám pripadá ako požadovať zrušenie DPH, keďže sa jej niekoľkí podnikatelia vyhýbajú. Podvádzanie sa navyše dá pomerne účinne odhaľovať analýzou individuálnych dát. My to zatiaľ nerobíme, lebo nemáme dostatočné zdroje. Na Slovensku by to však mal robiť Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM). Ak si niekto myslí, že tú prácu nerobí poriadne, mal by ho za to kritizovať, nie požadovať zrušenie rebríčkov. INEKO je napríklad za zverejňovanie mien škôl, kde sa preukáže podvádzanie.

Rebríčky zvyšujú rozdiely medzi školami, čo je v rozpore s verejným záujmom

Argument stojí na úvahe, že informácie o rebríčkoch si nájdu často bohatší rodičia šikovnejších detí, čím sa budú tie šikovnejšie deti sústreďovať v lepších školách a tie menej

šikovné a chudobné v horších. Prípadne sa môže stať, že sa lepšie školy budú snažiť zbaviť slabších žiakov. Najmä pri základných školách to je problém, keďže vo verejnom záujme je dať zhruba rovnaké šance na základné vzdelanie všetkým deťom.

Štát by mal preto prijímať opatrenia na vyrovnanie rozdielov, napríklad na podporu zaostávajúcich škôl. Tie však bez merania výsledkov nedokáže identifikovať. Informačnú nerovnosť by štát mohol riešiť povinným informovaním všetkých rodičov o výsledkoch škôl. A problém s odsúvaním slabších žiakov by aspoň čiastočne riešil väčší dôraz na pridanú hodnotu škôl.

Rozdiely medzi školami na Slovensku [existujú dlhodobo a sú priepastné](#) aj bez našich rebríčkov. Je dokonca možné, že bez rebríčkov by boli bohatší rodičia s lepšími kontaktmi ešte viac zvýhodnení pri výbere školy, než sú dnes, keď rebríčky zadarmo ponúkajú médiá aj náš portál. Bez rebríčkov by sme navyše ani nevedeli, či sa rozdiely medzi školami zväčšujú alebo zmenšujú, a nevedeli by sme prijímať potrebné opatrenia a vyhodnocovať ich dôsledky.

Podľa nás by bolo škodlivé zrušiť rebríčky a nechať rodičov bez informácií a s rizikom, že dajú svoje dieťa do školy s neželanými výsledkami. To riziko je vzhľadom na existujúce rozdiely pomerne veľké. Už len zverejnenie týchto rozdielov má potenciál vytvoriť tlak na ich zmierňovanie. To isté platí aj o meraní pridanej hodnoty a zlepšovaní kvality merania.

Podľa zahraničných skúseností môžu rebríčky a súťaž medzi školami znižovať kvalitu vzdelávania

Odborná literatúra prináša príklady pozitívneho aj negatívneho vplyvu rebríčkov či súťaže na kvalitu vzdelávania. Najnovšie trendy celkom výstižne popisuje už spomínaná analýza Inštitútu vzdelávacej politiky:

„V oblasti vzdelávania patrí k medzinárodným trendom ostatných rokov vyvíjanie tlaku na posilnenie zodpovednosti škôl a učiteľov za dosiahnuté výsledky svojich žiakov (tzv. accountability). Pre potreby monitoringu tejto zodpovednosti sa najčastejšie využívajú výsledky štandardizovaných testov, o ktorých sa predpokladá, že o výkone žiakov poskytujú kvantifikovateľné, dostatočne objektívne a zároveň presné údaje (OECD 2008, Measuring Improvements in Learning Outcomes).“

Záver

Namiesto postoja, že pre nedokonalosť treba odmietnuť rebríčky, je podľa nás racionálny postoj podporovať všetko, čo sa dá urobiť, aby rebríčky boli ešte presnejšie. Napríklad zbierať a zverejňovať dáta potrebné na meranie pridanej hodnoty, sledovať individuálne vzdelávacie cesty žiakov, zverejňovať platy absolventov stredných škôl, rozšíriť záber testovaných predmetov a zručností, skvalitniť otázky v testoch a doplniť ich napríklad o zisťovanie sociálneho zázemia žiakov, alebo odhaľovať podvádžanie.

Myslíme si, že by bolo škodlivé nechať školy bez spätnej väzby a tlaku rodičov pýtajúcich sa na príčiny lepších alebo horších výsledkov. Stav, keď bolo o výsledkoch ticho, sme tu mali celý čas pred ich zverejnením. Všeobecná nespokojnosť s úrovňou nášho školstva aj medzinárodné porovnania ukazujú, že to nebola dobrá cesta.

Bohužiaľ, zo strany kritikov rebríčkov požiadavky na zlepšenie dátovej základne a metodiky hodnotenia počuť málokedy. Oveľa častejšie žiadajú, aby štát riešil problémy v školstve štedrejším financovaním. Mnohí z nich teda chcú peniaze, ale nechcú, aby sme merali, čo za ne dostaneme.

Ak by INEKO prestalo zverejňovať rebríčky škôl, v novinách by sa pravidelne objavovali rebríčky výlučne podľa výsledkov Testovania 9 za jeden rok. A bez kontextu, že nemusí ísť o kvalitu, rovnako tiež bez očistenia o malé školy, ktoré môžu mať vzhľadom na malú vzorku skreslené výsledky. Ako píšeme vyššie, naše rebríčky sú zostavené na podstatne širšej báze, očistené o malé školy a s kontextom, že ide len o pomocný ukazovateľ a nie o komplexné hodnotenie kvality.

Peter Goliaš
riaditeľ INEKO